

Moder Teresas dunkla natt

av Wilfrid Stinissen, karmelit

I en nyligen utkommen bok som återger Moder Teresa av Calcuttas (1910-1997) personliga skrifter, framför allt hennes brev till sina biktfäder och andliga vägledare, möter vi henne i hennes dunkla natt¹. En natt så mörk och så långvarig att den överträffar allt vad vi i helgonbiografier har läst i detta avseende. Hon skulle med rätta kunna kallas ”Teresa av den dunkla natten”. Hur kunde det bli så? Den 10 september 1946 – hon är 36 år – får hon under en tågresa en tydlig kallelse att lämna den systrakongregation som hon då tillhör och gå ut på gatorna för att tjäna de fattigaste av de fattiga.

Kallelsen är klar, det finns inte en skugga av tvivel. Hon vet att detta är Guds vilja och att det kommer att bli *hans* verk. Under tio månader får hon höra Jesus som talar till henne och insisterar på att hon skall sätta i gång: ”Kom, var mitt ljus” (i Calcuttas mörka slumkvarter). Teresa dröjer inte. Hon skriver till ärkebiskop Périer SJ och ber om tillstånd att få börja. Ärkebiskopen är än så länge inte lika övertygad om att inspirationen kommer från Gud. Han låter henne vänta. Men Teresa envisas och gång på gång upprepas det i hennes många brev: ”Let me go.”

När ärkebiskopen efter ett års övervägande ger sitt tillstånd och försäkrar att han nu tror på hennes nya kallelse, är det slut med den innerliga kontakten med Jesus. Hon hör inte längre hans röst. Han lämnar henne i ett totalt mörker som, med undantag för några dagars uppehåll 1958, varar till hennes död. Det är gripande att läsa breven där hon för ärkebiskopen eller sin biktfader beskriver hur hon känner sig inombords. ”Det finns ett fruktansvärt mörker inom mig, som om allting var dött. Så har det mer eller mindre varit från den tid jag började ’verket’.” Hon känner sig skild från Gud, inte älskad eller önskad, ja bortstött av honom.

Riktigt hjärtskärande är hennes brev till Pater Picachy SJ (senare ärkebiskop och kardinal) där hon, delvis i form av bön, utförligt redogör för sitt inre tillstånd: ”Herre, min Gud, vem är jag att du skulle överge mig? Barnet av din kärlek, och nu har jag blivit som den mest hatade, den du har kastat bort som icke önskad, icke älskad. Jag ropar, jag klänger mig fast, och ingen svarar. Mörkret är så mörkt, och jag är ensam... Var är min tro? Inte ens djupt i mig

¹ Mother Teresa, *Come Be My Light, The private writings of the "Saint of Calcutta"*, Edited and with Commentary by Brian Kolodiejchuk, M.C., Doubleday, New York, London, 2007, 404 s.

finns något annat än tomhet och mörker... Jag har ingen tro. Jag vågar inte yttra de ord och tankar som hopar sig inom mig och får mig att genomlida en obeskrivlig dödskamp. Så många obesvarade frågor lever inom mig. Jag är rädd att avslöja dem, för hädelsens skull. Om det finns en Gud - förlåt mig... När jag försöker att lyfta mina tankar till himlen, finns där en så uppenbar tomhet att tankarna vänder tillbaka som skarpa knivar och sårar min själ... Innan 'verket' började fanns en så djup förening, kärlek, tro, förtröstan, bön, offervilja. Gjorde jag fel genom att blint överlämna mig åt det Heliga Hjärtats kallelse?" Men hon tillägger: "Själva 'verket' kan jag inte tvivla på, för jag är övertygad om att det är hans och inte mitt."

Två år senare, 1961, möter hon Pater Neuner SJ som hjälper henne att förstå meningen med sin dunkla natt. Hon får delta i Jesu lidande och så samarbeta med honom för världens räddning. "För första gången under dessa elva år", skriver hon till Neuner, "har jag kunnat älska mörkret. I dag kände jag verkligen en djup glädje över att Jesus inte längre kan återupprepa sin dödskamp, men att han önskar att genomleva den i mig." Samtidigt inser hon att hennes mörker möjliggör en radikal identifikation med dem hon vill tjäna: hon får i sin egen kropp och själ erfara den känsla av total övergivenhet som de fattigaste av de fattiga dagligen drabbas av.

Denna insikt innebär en vändpunkt i hennes liv. Natten blir inte mindre svart, men hon vet nu att den inte är en följd av hennes synd eller ofullkomlighet, utan att den förenar henne med Jesus i Getsemane och på korset, och med alla som lever i mörker. "Om mitt mörker betyder ljus för någon själ, är jag fullkomligt lycklig." När Johannes av Korset talar om dunkel natt tänker han på själens rening inför föreningen med Gud. Den gamla människan dör inte utan smärta och dödsångest. Men när hon en gång har dött är det slut med natten och själen får leva i den uppståndne Herrens ljus. Men så är det inte alltid. Den Jesus som levde i Moder Teresa var inte den uppståndne utan den lidande Herren, han som på korset sa: "Jag är törstig."

Dominikanpatern Garrigou-Lagrange (1877-1964) skrev 1938 en uppmärksamrad artikel där han förklarar att det förutom den renande natten som föregår den slutgiltiga föreningen med Gud *kan* finnas en annan natt som kommer efter föreningen och som man genomlider för andras skull. Han hänvisar till den helige Paulus av Korset (1694-1775), passionistordens grundare som, efter att ha nått mystikens topp, i 40 år levde i en dunkel natt där han var förenad med den korsfäste Herren som led för världens frälsning.

Vi vet att också Lilla Teresas (av Lisieux) trosprövning som hon genomgick mot slutet av sitt liv var en sådan frälsande natt. Hon var själv medveten om detta. Hon skriver att "hon är villig att äta smärtans bröd så länge du [Herre] önskar och inte resa sig från detta av bitterhet dignande bord, där de arma syndarna äter, förrän den dag du har bestämt" (*Självb biografiska skrifter*, s 190).

Moder Teresas dunkla natt varade inte ett och ett halvt eller fyrtio år utan femtio. Även hon hade ett diffust medvetande om att hon var förenad med Jesus. Hon skriver till Pater Neuner: ”Jag är inte ensam. Jag har Hans mörker, jag har Hans smärta... Jag vet att jag har Jesus, i denna oavbrutna förening, för min ande är fixerad på Honom och i Honom ensam, i min vilja.” Ja, i hennes vilja. Hennes känslor säger raka motsatsen. De säger att hon är ”utan Gud”.

Hos Moder Teresa blir det övertydligt att det finns olika skikt i människan som inte alla behöver vara samstämda. Helighet är något annat än fullkomlig harmoni. Kärlek till Gud består i att ”vilja” honom. Om känslorna inte följer med bär viljan hela ansvaret. Kärleken saknar då den ”verklighetsupplevelse” som känslorna brukar ge, men får i stället en chans till att bli helt osjälvisk. Efter att ha läst Moder Teresas brev förstår man att hon är ett ännu större helgon än man trodde.

Man finner i hennes redogörelser för sina biktfäder inga spår av extaser. Men hela hennes person var ”ex-statisk”: hon hade fullständigt lämnat sig själv och levde bara för andra. ”Eftersom Gud vill att jag avstår från glädjen av ett rikt andligt liv, ägnar jag hela mitt hjärta och min själ åt att hjälpa mina systrar att fullt ut ha användning för det. Jag ser dem dag för dag växa i helighet, jag ser dem växa i kärleken till Gud, och att se detta gör mig lycklig. För egen del har jag bara glädjen att inte ha något, inte ens verkligheten av Guds närvaro. Ingen bön, ingen kärlek, ingen tro, ingenting; bara en oupphörlig smärtsam längtan efter Gud.”

Hon hade ingen ”känsla” av tro, men hennes smärtsamma längtan var ett övertydligt bevis på en klippfast tro. Allt i henne kretsade kring Gud. När hon var 32 år hade hon avlagt ett nästan dumdrigt löfte att aldrig vägra Gud något. Den minsta vägran skulle då räknas som dödssynd. Hon erkänner själv att hon aldrig svikit sitt löfte. ”Om jag någonsin blir ett helgon”, skriver hon 1962 till Pater Neuner, ”kommer jag säkert att vara ett helgon av ’mörker’ (darkness). Jag kommer att ständigt vara frånvarande från himlen för att tända ljuset hos dem som lever i mörker på jorden.”

När hon talar om ”mörker på jorden” tänker hon i första hand på de fattigaste av de fattiga vars känsla av att vara övergivna, önskade och utstötta hon själv fått nåden att dela. Senare, när hon börjar stifta kloster i rika, sekulariserade länder, inser hon att det finns ett ännu mörkare mörker än det hon mött i slummen i Calcutta: mörkret i ett samhälle som har fått kunskap om Gud men som håller på att förlora honom.

Man skulle kunna tala om en kollektiv dunkel natt som drabbat oss. Gud är inte längre en självklar verklighet som löser alla problem och svarar på alla frågor. Att vara kristen är inte längre det normala, samhället är allt mindre byggt på kristna principer. Många upplever tillvaron som en dunkel natt. Vi kan alltså tala om en viss universalisering av natten, förutsatt att vi tar begreppet ”dunkel natt” i en utvidgad bemärkelse.

Det var Moder Teresas kallelse att inte bara *arbeta* för de fattigaste av de fattiga, som även många ”rika” i vår tid faktiskt tillhör, utan att också *dela deras mörker*. Eftersom Gud var allt för henne, levde hon i ett nattsvart mörker när han tycktes ha övergivit henne. Hon fick erfara hur det ”känns” att vara utan Gud. Det är gott att det finns ett nutida helgon man kan vända sig till när allt känns mörkt, tomt och meningslöst.

Å andra sidan skulle hon ha svårt att samtycka med dem som påstår att tvivel är en sund och normal företeelse också hos troende. Någon som aldrig tvivlar stämplas som naiv, enfaldig, okritisk. Tvivel betraktas inte bara som en nödvändig väg till en mogen, ansvarsfull tro, utan många anser att man aldrig kan vara säker och att tron alltid är blandad med tvivel.

Moder Teresa skulle nog inte gilla att man hänvisade till henne och påstod att även hon tvivlade. I själva verket tvivlade hon inte. En förmörkad tro är inte samma sak som tvivel. Hennes ”känsla” av icke-tro bars av en fast, osviklig tro. Moder Teresa lär oss inte att tvivla. Hon lär oss att tron kan vara en hård troskamp där det gäller att inte fastna i känslor. Hon lär oss att trots ”känslan” av tvivel ändå hålla fast vid tron. Att verkligen tro innebär alltid också att ”anförtro sig”, att säga ja, inte bara till Guds existens, utan till Gud, till hans väsen som är kärlek.

Har man kommit till en sådan tro, blir tron ett ständigt uppdrag, en ”talent” man måste ta ansvar för och arbeta med. Att tvivla blir då att svika kärleken. Det utesluter inte att det kan komma ögonblick eller tider då man upplever, i miniatyr, det som Moder Teresa upplevt i stort. Då gäller det att göra som hon: att ersätta *känslan* av *icke-tro* med *tro*, att övervinna frestelsen till tvivel genom en generös trosakt. Hon säger oss samma sak som Jesus sa till Tomas tvivlaren: ”Tvivla inte, utan tro!”